

I. ULUSLARARASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI SEMPOZYUMU
15-17 NİSAN 2009

"ÖLÜMÜNÜN 500. YILINDA NECÂTİ BEĞ ANISINA"

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR YAYINLARI NO: 16

I. ULUSLARARASI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI SEMPOZYUMU
15-17 NİSAN 2009

"ÖLÜMÜNÜN 500. YILINDA NECÂTÎ BEĞ ANISINA"

Yayın Koordinatörü
Levent ATALI

EDİTÖR
Doç. Dr. Gencay Zavotçu

Dizgi
Faruk İŞÇİMEN

Baskı cilt
FAAL TANITIM MATBAA LTD. ŞTİ

KOCAELİ 2009

NECATİ BEY'İN TÜRKÇEYİ KULLANMA GÜCÜ VE ŞİİRLERİNDEKİ AŞKA DAİR

Halit DURSUNOĞLU

ÖZET

İdris-i Bitlisî'nin "*Hüsrev-i Şuarâyı-Rum*" olarak adlandırdığı Necâtî Bey, Divan şiirine kattığı değer ve zevklerle kendisinden söz eden herkesin haklı takdirini kazanmış büyük şairlerimizden biridir. Şiir dilinde Farsçanın çok etkin olduğu bir dönemde; Türkçeye, Türk kültürüne ve halkın konuşma diline önem veren Necâtî Bey, Türkçenin kullanımı konusunda döneminde çok şuurlu davranmış ve Türkçeyi bir sanatkar titizliğiyle işlemiştir. Söyleyişlerinde darbimesellere (ata sözlerine) bol bol yer veren Necâtî Bey'in kendi sözleri de darbimesel niteliğindedir. Bu bildiride, Necâtî Beyin Türkçeyi kullanma gücünden söz edilecek ve şiirlerindeki aşka dair berceste niteliğinde özlü söyleyişlerden bir seçki sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Necâtî, Türkçe, aşk

ABSTRACT

Necati Bey, Divan poetry and the value it adds to the enjoyment with everyone who mentioned his appreciation won right is one of our great poet. In the language of Persian poetry is very active at a time, to Turkish, Turkish culture and speaking the language of the people who care Necati Bey, the use of Turkish in a very conscious during the act, and a Turkish artist has operated with diligence. Utterance to the proverbial (assigned to words) giving ample room for the proverbial Necati Bey's own words in nature. In this paper, Necati Brain Using the power of words to be Turkish and poems about their love will be offered a selection of articulatory Berceste substantive in nature.

Key Words: Necâtî, Turkish, love

Giriş

Yaratılışı itibarıyla şairlik kudretine sahip olan Necâtî Bey, yaşadığı dönemin Ahmet Paşa ile birlikte en büyük iki şairinden biri sayılmaktadır. Şiir yazmadaki istidadı ve gücü, dili kullanmadaki ustalığı ve yeteneği; onun, döneminin önde gelen isimleri tarafından "*Hüsrev-i Rûm*", "*Tûsî-i Rûm*" olara adlandırılmasına sebep olmuştur (Tarlan, 1992: 23-28)

Söyleyişindeki incelik, zarafet ve güzellik; dilin ifade imkânlarını en üst düzeyde kullanma becerisi, onun eserlerinin yüksek bir edebî dille yazıldığıının en önemli göstergesidir. Bunun yanı sıra, halk ağzındaki söyleyişlere ve halk kültürüne yer vermesi, onun eserlerinin diğer belirgin bir özelliğidir.

Devrinin kültürel özelliklerini, edebî anlayışını, dilini eserlerinde belirgin bir şekilde yansıtan Necâtî Bey, şiirimizi, dilimizi kemale erdiren en önemli şairlerimizden biri olmuştur.

1. Necâtî Beyin Türkçeyi Kullanma Gücü

Latîfî'nin "*Sözün ruhunu o bulmuştur.*" (Kabaklı, 2002: 527) sözü, Necâtî Bey'in dili kullanma kudretinin en veciz ifadesidir. Dili kullanmadaki ustalığı ve şairlik kudreti nedeniyle devrin önde gelen isimlerinden İdris-i Bitlisî tarafından "*Hüsrev-i Rûm*", "*Hüsrev-i Şu'arâ-yı Rûm*" (Rûm diyarı şairlerinin padişahı) olarak adlandırılması boşuna değildir.

Şair fitratlı bir yaratılışa sahip Necâtî Bey, eserlerini imparatorluk dili hâline gelmiş bir Türkçe ile, devrinin Osmanlı Türkçesi ile yazmıştır. Bu dili kullanırken, dilin ifade imkânlarını en üst düzeyde kullanan Necâtî Bey'in dili şaşırtıcı derecede temiz ve duru, rahat ve akıcı bir dildir. Türkçenin imparatorluk dili hâline geldiği, Arapça ve Farsça kelimelerin, tamlamaların git gide arttığı, yasygınlaştığı bir dönemde Necâtî Bey'in dili kullanmadaki bu kudreti çok takdir edilecek bir durumdur. İşte bu durumu sebebiyledir ki, Necâtî Bey, dönemi ve dönemi sonrası birçok şairin izinden gittiği kıymetli bir şair olmuştur.

Diğer dillere ait kelimeleri Türkçenin ses ve söyleyiş esaslarına uydurması ve bunu çok rahat bir söyleyişe büründürmesi, onun dili kullanmada ne kadar yetenekli olduğunu gösteren en önemli işarettir. O, kelimelere devrinin Türk insanının duyusunun, düşünüşünün rengini vermiş, tadını katmıştır.

Üç dile ait kelimelerin, duyuş ve düşünüşlerin, hayallerin güzel bir uyum içerisinde verilmesi ancak Necâtî Bey gibi kudretli bir şairin işidir. O, Osmanlı Türkçesini büyük bir ustalıkla işleyen, onu zengin bir şiir dili hâline getiren; Türkçenin de, Farsça ve Arapça kadar güçlü bir şiir dili olduğunu gösteren kudretli bir şairdir.

Şiir dilinde özellikle Farsçanın çok baskın olmaya başladığı, hatta baskın olduğu, bir dönemde birçok Türk şairi arayışlarını Farsça kelime ve ifadelerde bulmaya çalışırken; Necâtî Bey bu arayışını, kendi dilinde ve kendi kültüründe yani Türkçede ve Türk kültüründe sürdürmüş, aradığını orada bulmuştur. Bunun sonucunda da ortaya Türkçenin zengin ifade kabiliyetleriyle dolu eserler ortaya koymuştur. Bu, onu döneminin diğer şairlerinden ayıran en önemli özelliklerdendir.

Eserlerinde halk ağzındaki söyleyişlere, ata sözlerine, deyimlere ve mecazî anlatımlara bol bol yer veren Necâtî Bey, bu anlamda, Türkçeyi kullanma gücü ile de haklı bir şöhretin sahibi olmuştur.

Halk ağzındaki kullanımlara, söyleyişlere çokça yer veren ve halk ağzına yakın bir dil kullanan Necâtî Bey, tezkirelere göre, havas ve avam tarafından çok beğenilen bir şair olmuştur. Bunda şüphesiz kullandığı dilin etkisi çok olmuştur. Lâtîfi onun dilinin tatlı edalı, ince nükteli, yapmacıksız, sanimî; Âşık Çelebi, güçlük çekilmeyen, sâde, külfetsiz ve yapmacıksız (tabîî); Hasan Çelebî ise belîğ ve fesih olduğunu ifade eder. (Tarlan, 1922-23-28; Banarlı, 1997: 469)

Necâtî Bey, dilinin tabîîliği ve söyleyişinin içtenliği nedeniyle daha yaşadığı dönemde geniş halk kitleleri tarafından takdir görmüş ve beğenilmiştir. Necâtî Bey'in Türkçeyi kullanımındaki rahatlığı, tabîîliği, onun bugünkü nesiller tarafından da rahatlıkla anlaşılabilmesine imkân verecek durumdadır.

Şiirlerine ilmik ilmik Türkçeyi dokuyan Necâtî Bey'in öyle beyitleri vardır ki baştan başa Türkçe sözlerden örülmüş ve Türkçe söyleyişin en güçlü ifadeleriyle dokunmuştur.

*Bin bin cefânı bana dediler inanmadım,
Bir bir başıma geldi benim hep dedikleri.* (G. 585/5)

Cümle yapısındaki sağlamlık, kelimelerindeki Türkçenin ses musikisi, dilindeki sadelik ve üslûbundaki akıcılık onun Türkçeyi kullanımının en güçlü taraflarını oluştururken; konuşma dilinde var olan söyleyişler, deyimler, ata sözleri ve mecazlı anlatımlar da onun Türkçeyi kullanımının diğer güçlü tarafını oluşturur.

Necâtî Bey'in birçok şiirinde Yûnus tarzı, Eşrefoğlu Rûmî, Şeyhî ve Ahmet Paşa tarzında söyleyişler de vardır.

*Dünyâyı bir yana kosalar bir yana seni,
Bana seni gerek seni ey bî-vefâ seni.* (G. 595/1)

Necâtî Bey, eserlerinde devrinin İstanbul'unun ve yaşadığı yerlerin söyleyiş özelliklerinin hepsi mevcuttur. Halk ağzındaki söyleyişler, deyimler, ata sözleri, mecazlı anlatımlar onun dilinin en belirgin özellikleridir.

Necâtî Bey'in kullandığı dili ve söyleyiş özelliklerini görmek için aşağıdaki örneklere bakmak yeterli bir kanaat oluşturacaktır (Örnek olarak verilen sözler, Ali Nihat Tarlan Hocanın "*Necâtî Beg Divanı*"ndaki gazellerden alınmıştır. Kısaltmalar ise şu şekildedir: G, Gazel; ardından gelen rakam gazelin numarası; ayırma işaretinden sonra gelen rakam ise beyit numarası):

*Ey bana sen ağlamakla başa çıkmazsın diyen,
Gözü yemeyen kişi ummâna olmaz âşinâ.* (G. 17/4)

*El götürürdüm eyler idim derdini taleb,
Kendi elimle etmişim ey dost ben bana.* (G. 16/6)

Eğerçi ağır olur taş koptuğu yerde,
Sitâre var ki akiki eder Yemen'de garîb. (G. 24/3)

Dâr-ı dünyâ bir misâfirhânedir kim her gelen,
Ah şâhım yazdı gitti safha-i divârına. (G. 504/2)

Hışm ile nazar eyleyip âşüftene her dem
Öldürmeye kasd etme behey gözleri âfet (G. 35/4)

Vasla dermân isteyenler derde dermân etmesin,
Derde dermân eylesin kim derddir dermân-ı dost (G. 30/5)

Bu cihândır güzelim hüsnünle mağrur olma,
Bir zamân ola ki karınca Süleymanlıgı ede. (G. 518/2)

Taşı taş üzre komaz kûy-ı vefâda dildâr,
Sen Necâtî turalım arkan ile taş taşı. (G. 590/8)

Bilmez iken bu gönül cevri ü cefânın neydiğin (G. 648/5)
Cân ü dil oldu gamze-i cânân oynucağı (G. 584/1)
Bir derdi var içinde ki yediği anı yir (G. 140/1)
Ey yeri göğü yaradan Allah esirge (G. 517/4)
Evden çıkıp gelinceye dek cânımız çıkar (G. 503/5)
Öğünsün düşman öğünsün eğer kalırsa yanına (G. 522/6)
Yere geçsin nideyim dirliğim andan değil'a (G. 500/2)
Yâ Rab benim neme kıyar ol dil-rübâ neme (G. 545/8)
Boynumuz kılca ne hükmün var ise baş üstüne (G. 550/4)
Kaldı nideyim iki elim kanlar içinde (G. 553/2)
Yâr bizden gayriye çok çok selâm etmiş yine (G. 556/1)
Sen yüz verirsin ey yüzü hûrşîd o yüzüze (G. 557/1)
Cânım iver ki mey yerine içe kanımı (G. 557/2)
Düşmüş garibin üstüne ölüm alâmeti (G. 589/2)
Komadı zerre kadar adımın atmaya mecâl (G. 646/3)
Uymadım dostlara vay beni vay beni (G. 646/5)
Gözüm iğneyle dikersem dike baktın derler (G. 646/6)
Ellerin başa koyup yarıcın Allah dedi (G. 649/3)
Âşkın çünkü demirlerden olurmuş yüreği (G. 642/2)
Yüzüme düşmez ayağın tozuna yüz sürmek (G. 642/3)
Meğer ol zülf-i siyâh ile kesildi göbeği (G. 642/5)
İki gözümün bebeği (G. 642/7)
Vacib değil mi hayr ile anmak ölenleri (G. 638/2)
Anarım ağlarım gâh seni gâh beni (G. 618/3)
Sanman ki beni devr-i zamân çekti çevirdi (G. 610/1)
Sûfî kerem et nûş edelim camı ko şimdi (G. 609/1)
Gözlerim kan ağlamayınca duyulmadı gamın (G. 608/3)
Ey nice başlar ayak olup ayak baş olmadı (G. 608/5)
İzin tozuna dökdüm ü saçdım gözüm yaşını (G. 607/2)
El ursun mushaf-ı hüsne değilse ol güvâh eğri (G. 597/5)
Demesinler bir beg oğlu kuluna güç eyledi (G. 596/3)
Ayrıklara vefâ vü bana gam he mi he mi (G. 592/2)

Necâtî Bey'in darbimesel kullanmadaki ustalığı tartışılmazdır. Necâtî'nin bir çok mısrası, beyti darbimesel niteliği kazanmış ve kazanacak niteliktedir. O, Lâtîfî'nin ifadesiyle, "darbimeselin kemâl bulduğu" şairdir. Aşağıda verilen mısralar, bu nitelikteki sözlerden yalnız birkaç tanesidir:

Yöresine uğramaz ölümlü bîmârın tabib (G. 25/1)
Hak Te'âlâ isteyicek bir kulu sultân eder (G. 141/3)
Görmeyecek hastayı kime ilâc eyler tabîb (G. 25/7)
Çün bilirsin muhkem olur kâfir ettiği binâ (G. 1/4)
Şükr-i Hüda ki her marazın bir devâsı var (G. 131/6)
Urup taş etmiş Allah yakutu kan içinde (G. 520/7)
Âşkın gönlü kararır dembeden etmezse âh (G. 515/1)
Bir demi bin yıl kadardır derd-i hecrin ey tabîb (G. 506/4)
Kişi cândan keser ümmîd olıcak dâra yakın (G. 415/2)
Dehânın sırrını saklayamaz dil (G. 554/4)
Ki yalamı bilir elbette ki yalan ehli (G. 619/6)
Hoş gelir insana bârân uykusu (G. 617/5)
Acı deniz suyunu bulutlar eder leziz (G. 53/4)
Doğru yoluna gitmeyeni dâra çekerler (G. 95/1)
Hazır ol kim verdiği senden geri devrân alır (G. 55/6)
Şeytan hastaya mâ gösterip imân alır (G. 55/10)

Necâtî Bey, devrinin Türkçesine, ağızlardaki söyleyişlere çok vakıftır. Halk ağzındaki söyleyişler, onun şiirne çok samimî, içten bir üslûp kazandırmıştır. Onun bu konudaki ifade kabiliyetine ve gücüne aşağıdaki "Memî" redifli gazeli (G. 650) iyi bir misal olacaktır:

Yaktı aşkın beni gam oduna nâgâh Memî,
Yanalım yakılalım çare nedir âh Memî.

Çün unuttun bana ahd ile yemin eylediğin,
Komaya sende benim hakkımı Allah Memî.
Beni sevdaya salıp eyledi divâne saçın,
Nideyim neyleyeyim ah Memî vah Memî.

Ger ölürsem yazılır seng-i mezârımda benim,
Beni hâk eyledi aşkın nideyim âh Memî.

Nideyim neyleyeyim çare nedir cân vereyim,
Çün Necâtî gamı yaktı oda nâgâh Memî.

Necâtî Bey bazı beyitlerinde sözle yazıyı bir araya getirerek dilimizin ifade kabiliyetinin gücünü gösterir:

Şol elif-bâlâ bâlâ görüp ben kâmeti dâl olmuşu,
Yanına aldı cihân içinde bir ad eyledi. (G. 648/3)
"Elif" ve "dal" yan yana yazılınca Osmanlı Türkçesi harfleriyle "ad" olur.

Elif-i kametin ile kaşına râ diyeli,
Gönlümü eğleyemez kimse bu râdan gayrı. (G. 5999/3)

"Elif" ile "re" harfi yan yana gelince, Osmanlı Türkçesi harfleriyle "râ" olur.

Benim serv-i ser-efrâzım rakîbin yanına varma,
Elif kim ulaşa lâma olur bîştibâh eğri. (G.597/4)

"Elif" ile "lâm" harfi yan yana gelince Osmanlı Türkçesi harfleriyle "lâ" olur.

Kaddin elif durur iki yanında dâl-ı zülf,
Lâyık budur ki âşık sende erişe dâd. (G.50/4)

"Elif" ile "dâd" harfi yan yana gelince Osmanlı Türkçesi harfleriyle "dâd" olur.

2. Necâtî Bey'in Şiirlerinde Aşk

Divan şiirindeki aşk anlayışı Necâtî Bey'in de aşk anlayışıdır. Söyleyişteki incelik, farklı yaklaşımlar, derin duyular, şairlik kudreti Necâtî Bey'i bir "aşk şairi" hâline getirmiştir denebilir.

2.1. Aşk

Aşkın vasıflarından bazıları şunlardır:

1. Aşk, ferman dinlemez, aşka hiçbir şey mani olamaz; onun gelişi kendi elinde gitmesi ise gönül sahibine kalmıştır.

Aklı başında, sözü dinlenir biri nasihat etse de aşka mani olunmaz:

Aşka mani olmaz nâsih kelâm-ı hûş-mend,

Kimsene karşı duramaz aksa deryâ bir yana. (G. 3/5)

2. Aşk, belâdır, yüz bin türlü belâsı vardır; ama o belâların da her birinin bir müptelâsı vardır:

Yüz bin belâsı var durur aşkın belâ budur

Kim her belâsının nice bin müptelâsı var (G. 131/2)

3. Her gönülde aşktan bir eser vardır:

Her dilde arasan bulunur aşktan eser

Her toprağı ki kazsalar elbette mâ çıkar (G. 78/7)

4. Aşk yarası bambaşkadır ve dermanı yoktur:

Hey ne onmaz yaradır bu dildeki yaram benim

Vardığınca bedter oldu bilmezem dermanı ne (G.512/2)

5. Aşk çok emek ister:

İşcilik yeğdir güzel sevmekde üstâd olmadan

Rûz gözleyip süresin ustamın devrânını (G. 583/3)

6. Aşk insanı oyuncak eder:

Niçin oğlan oyunağı edersin

Necâtî böyle midir aşk-bâzı (G. 634/6)

Bazen de, aşk, âşığın oyuncağıdır:

Oyna güzeller ile peygamber oyuncuğun,

Aşk olmadı mı Yûsuf-ı Ken'an oyunağı (G. 584/6)

7. Aşkın mevsimi bahardır:

Bahar erdi cinân oldu benim cânım cihân şimdi

Çemende ayş ü nûş etsek senin ile kaçan şimdi (G. 575/1)

8. Âşık olmak, aşkı yaşamak kolay değildir:

Bir eline cânın alsın bir eline başını

Girmek isteyen kişi âşıkların meydânına (G.512/4)

2.2. Sevgili

Sevgilinin vasıfları sayılmakla anlatılacak gibi değildir; ama bazı özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

O kadar güzeldir ki her şey, herkes ona âşıktır, hayrandır:

Âşık olmuştur güneş ey dilber-i ra'nâ sana

Dolanır dünyâyı hergiz bulamaz hemtâ sana (G. 12/1)

*Dostum gün yüzüne kendini benzetmek için
Durmuş âyîneleşir ay ile gördüm güneşi (G. 590/7)*

*Seni görüp unuttu zühdi sûfi
Yine anmağ için kılar namâzı (G. 634/5)*

Öyle güzeldir ki cennetin güzelliği bile onun güzelliğinin yanında görünmez olur:

*Cânânenin cemâli cihânın güzelliği
Görünmez oldu bana cînânın güzelliği (G. 579/1)*

Öyle bir güzelliği vardır ki güneş de sevgilinin eşiğinden ayrılp gitmez, orada kendi yeri gibi kalır ve ısınır:

*Koyuben gitmez eşiğin güneş akşama değin
Isınıdır sanemâ şöyle ki benzer yerine (G. 511/4)*

Onun gibi biri âleme gelmemiştir:

*Yıllarla âfitâbı felek doğa dolana
Gelmeye bir senin gibi mehpâre âleme (G.545/13)
Doğdun cihâna gün gibi bir yüzden ey perî
Dünya yüzüne gelemdi âdem senin gibi (G. 645/2)*

Aynaya bakmasa; ayna, güzellerin bakacağı bir şey olmazdı:

*Aks-i rûhunla bulmasa sûret her âyine
Olmaz idi nazar-geh-i hûbân her âyine (G. 513/1)
Servi boyludur*

*Ben muallimden dahi doğru elif öğrenmedim,
Serrv-i kaddin vasfını ezber okurdum su gibi (G. 560/4)*

*Kaddini ögmek Necâtî'nin değil haddi velî
Söylenir kumru gibi serv-i hırâmân üstüne (G.536/7)*

Yüzünün güzelliği anlatılmaz:

*Yüz berkidip gelemes idi âyine yüze
Sen yüz verirsin ey yüzü hûrşîd o yüz süze (G. 557/1)*

Saçı aşığın gönlünün bağlı olduğu yerdir:

*Mübtelâ olalı zülfüne şahım ezeli
Gayra kılmadı heves gözlemedi her güzeli (G. 636/1)*

Saçı uzundur:

*Oruç ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın
Ben kara gönlünün ol bayramın oruç eyledi (G. 596/3)*

6. Gözü öldürücüdür, öldürücü bakışlara sahiptir:

*Gözüne hey demez isen diyeler öldürtmüş
Bir Müselmanı iki kâfire Mestî Çelebi (G. 647/2)*

7. Kaşları hilâldir:

*Oruç ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın
Ben kara gönlünün ol bayramın oruç eyledi (G. 596/3)*

8. Alnı parlaktır, apaydınlıktır:

*Öykündüğü için senin ay alnına güneş
Hışm etti rûzigâr iletmedi akşama (G. 545/5)*

9. Yüzündeki hatlar yakuttandır:

*La'lin üstünde hatın güyâ hat-ı yakuttur
Bir satırda âhir olmuş sûre-i Kevser gibi (G. 564/3)*

10. Yüzündeki benler âşığın canıdır:

*Koma kim hâl ü hatın halka perişanlığ ede
Mısr-ı hüsnünde bir iki kara sultanlığ ede (G. 518/1)*

11. Dudağı la'ldir; güzelliğiyle, ağızdan çıkan sözleriyle âşığı deli eder:

*La'l ü zülfündür beni sermest ü şeydâ eyleyen
Cân ü baş oynattırır kullara sultan bahşişi (G. 605/5)*

12. Yanakları o kadar güzeldir ki ağızını yüzlerce kere misk ve gül suyu ile yıkasa da ağzı onu anmaya layık değildir:

*Zülf ü izârın anmaya layık değil senin
Yüz kez yur isem ağızımı müşğ ü gülâb ile (G. 510/3)*

13. Güzelliği fitne koparıcıdır

Âhir zamanda fitne nasıl ki çoğalacak ve kıyamet de o yüzden kopacaksa; sevgili de yüzündeki güzelliklerle fitneyi çoğaltarak âşığın kıyametini koparır:

*Bir yana zülf ü gamze vü bir yana hatt ü hâl
Çoğaldı fitne ey kamer âhir zamân gibi (G. 577/2)*

14. Devrinin âfetidir:

Gün yüzünden bellidir âfet-i devrân olacağı:

*Gün yüzü tulu eyleyecek subh-ı safâdan
Besbelli idi âfet-i devrân olacağı (G. 601/2)*

15. Âşığın dışında herkese ilgilidir:

*Yâr bizden gayriye çok çok selâm etmiş yine
Şehr için baştan başa dârü's-selâm etmiş yine (G. 556/1)*

*Güzellikte nazirin yoğ iken meyl etme ağyâra
Hey âfet şânına düşmez diyeler sana hercâyı (G. 630/4)*

16. Âşığa ilgi göstermesi, gülmesi inanılacak bir şey değildir:

*Yüzüne gülse birkaç gün Necâtî sakın aldanma
Ki gerçekler inanmadı bu dünyanın yalanına (G. 523/7)*

17. Sevgili padişaktır, kurtarıcıdır, müjdecidir:

*Pâdişahım senden umar halk-i âlem dirliği
Sen Mesihâsın değilsen ey sanem öldür beni (G. 620/3)*

18. Sevgili kâfirdir. Ona Müslüman demek mümkün müdür:

*Ey Necâtî ben ana nice Müselmân diyeyim,
Ki rakîbî tutup öldürmeye kâfir yerine (G. 511/7)*

*Dostlar din düşmanı kâfirler etti merhâmet,
Âh kim rahm etmedi ol nâmüselmân kimseye (G.541/5)
Dahi çevre peşimân olmadın mı,
Be hey kâfir Müselmân olmadın mı (G. 594/1)*

19. İşi, aşığına cevri ü cefâ etmektir:

*Mihr ü vefâ için mi getirdi beni felek
Cevri ü cefâ için mi yaradı Hudâ seni (G 595/3)*

20. Sevgili katı gönüllüdür, taş yüreklidir:

*Katı gönlünden vefâ gelemdi cânâ gerçi kim
Yağmurundan yaşamın otlar bite taş üstüne (G 550/5)*

*Dost cânım çıkmayınca vermedi bir bûseyi
Galiba cân bahşidir ol la'l-i handân bahşişi (G. 605/3)*

*Katı gönlünden figânım taşlara kâr eyledi,
San'at-ı mihnette gel Ferhâd'a üstâd et beni. (G. 631/4)*

21. Merhametsizdir:

*Nice bir inledesin derd ile ey yâr beni
Rahm kıl başın için şöyle koma zâr beni (G. 633/1)*

22. Vefasızdır:

*Kaddine secde etmeye ben kamet eyledim
Ol bana gerçi vermedi Tanrı selamını (G. 627/2)*

23. Kan dökücüdür:

*Nedir bu bana kıyıp al giymek ey hûnî
Senin midir yine bu kana girme kânûmî (G. 635 /1)*

24. Âşığın her şeyidir:

Sevgili âşığı terk ederse âşığın neyi kalır ki?

*Ey Necâtî güç imiş âşıkı terk eyleme yâr
Bedene rûh vedâ eylemek âsân değil (G. 500/6)*

25. En büyük kerameti ölümü kolaylaştırmasıdır:

*Gel beri ey aşk-ı dilberden kerâmet isteyen
Az mıdır bu kim kişiye ölmeyi âsân eder (G.141/2)*

26. Sevgilinin az da olsa âşığa bir ilgisi olabilir, bazen:

*Eşiğin yaslanıram her gece tâ subha değin
Sen leb-i goncada bir zerre muhabbet sezeli (G. 636/2)*

Necâtî Bey, sevgili ile ilgili farklı tasavvurlar da bulunmuştur. Bunlar, sevgilinin alışılmış özelliklerinin dışındadır:

1. Sevgili âşıklara zulmetmemeli, onların âhını almaktan da sakınmalıdır:

*Güzellik tahtgâhına çıkıp zulm etme sultânım
Sakin âşıklar âhından ki olmaz tîr-i âh eğri (G. 597/2)*

2. Sevgili güzelliğine çok da güvenmemelidir; güzellik baki değildir:

*Dost bir sûret ile gönlümüz aldı velî
Hüsni bir âyinedir kalmaz o sûret bâkî (G. 604/6)*

2.3. Âşık

Âşığın vasıfları da sayılamayacak kadar çoktur. Bazıları şunlardır:

1. Âşığın işi bir güzeli sevmektir, ona müptela olmaktır:

*Gel ey zâhid temennâ kıl bana Hakdan du'â eyle
De kim dâ'im anı bir dilrübâyâ mübtelâ eyle. (G. 530/1)*

2. Âşık, sevgiliye kul, köledir; ama bu kulluk, kölelik gerçekte âşık için sultanlıktır:

*Dedim ey şeh eşiğinde kulluğa eyle kabul
Güldü dedi ey gedâ sultan olaydın ola mı (G.567/3)*

Sevgilinin kulluğuna da kendisini lâayık görmez:

*Pâdişâhım kulunum demek düşer mi bana hiç
Ben kimim yüz bin benim gibi gulâm olsun sana (G. 4/2)*

3. Âşığın derdine derman olan sevgilisidir:

*Sevdi yine dil cân ile cânân olacağı
Bîçâre bilir derdine derman olacağı (G. 601/1)*

Âşığın derdine deva yalnız sevgilidedir; ama ne o ne de bir başkası âşığın feryâdına kulak asmaz:

*Eşiğinde subh olunca uludum itler gibi
Ermedi bir kimesne bîçârenin feryâdına (G. 533/3)*

4. Âşığın tek istediği, sevgilisidir;

*Dünyâyı bir yana kosalar bir yana seni
Bana seni gerek seni ey bî-vefâ seni (G. 595/1)*

Sevgili âşığın her şeyidir ve âşığın istediği de yalnız odur:

*Olmaz cihânda çün güzelim yâr-ı cân iki
Bana seni gerek seni cân bir cihân iki (G. 559/1)*

Sevgili de vefa olmasa da bu değişmez:

*Yoluna öldüm bir avuç toprak atmaz üstüme
Dostlar bu hasret ile ağlasın dünya beni (G. 598/6)*

5. Âşık, sevgilisinin başkalarına görünmesini istemez:

*Açılma ey sanem ki cihân secdegâhıdır
Ka'be hemîşe olduğu için hicâb ile (G. 510/5)*

6. Âşığın aşk yolunda işi çile çekmektir, sevgilinin ona en büyük ihsanı cevri ve cefâ çekirtmektir:

*Durmayıp cevri ettiğin sen lutfu ihsândır bana
Kesme ben dervîşden sen lutf edip ihsânını G. 570/4*

*Cânına cezâlar edeyim der imiş ol yâr
Andan ne gelirse görürem cânıma minnet (G. 35/5)*

*Andığını ey cefâkâr öldürürsün cevri ile
Niceler ölmüş durur bu derd ile anma beni (G. 598/4)*

*Mihr ü vefâ için mi getirdi beni felek
Cevri ü cefâ için mi yaradı Hudâ seni (G. 595/3)*

Âşığın ömrü ağlamakla, inlemekle, ah vah etmekle geçer; sevgilinin işi ise onu sürekli ağlatmaktır, inletmektir:

*Gece zülfünden inlerdim Necâti'dir dediler hep
Benim gibi perişan ü dil-i ifgâr olmasın kimse (G.538/8)*

*Dökeyim derd ile göz yaşını cânâ ko beni
İşin ağlatmak işim çün seni cânandan seni (G. 591/1)*

*Dâiremden gözyaşı hâli değildir bir nefes
Şehr-i Kostantin'i çevre kuşayan deryâ gibi (G. 593/3)*

*Aşkî yolunda göz yaşıdır hâsılım hemân,
Yâ Rab benim neme kıyar ol dil-rübâ neme (G. 545/8)*

*Ben âh ederken ol yüzü güneş gelir geçer
Vâ hasretâ ki geçti günüm âh ü vâî ile (G.549/3)*

*Gözlerime ağlamasın der isen göster yüzün
Âfâtâba karşı tut tâ kim gide nem-ginliği (G. 623/3)*

*Gönül şûride-hâl oldu göreliden sen dil-ârâyı
Düşüp sahrâ-yı aşk içre gezer ağlayı ağlayı (G. 630/1)*

*Felekden ağlamaz iken olalı meftûnun
Gözümde yendürür oldum Furat ü Ceyhâmı (G. 635 /3)*

8. Âşığa, sevgiliden gelen her şey baş göz üstünedir:

Geh kemend-i zülfünü sal gâh tîğ-i gamzeni
Boynumuz kılca ne hükmün var ise baş üstüne (G. 550/4)

Gel gönülden ey meh-i nâ-mihrbân yâd et beni
Hey vefâdâr itinim bir seng bile şâd et beni (G. 631/1)

9. Aşğın yaptıkları sevgili tarafından erken unutulur, bazen de hatırlanmaz:

Unutuldu sana cânlar verdiğim yâd dolmadı
Gerçi derler dostum varın viren yâd olmadı. (G. 565/1)

10. Âşığın rakipleri yüzüzdür ve sözden anlamazlar:

Hiçbir kimse demez kim it midir âdem midir
Bezm-i uşşâka ne yüz ile gelir bilsem rakîb (G. 23/7)

On sekiz bin âlemi şahid getirdim aşkına
Çâre bulmadım râkib-i münkirin inkârına (G. 504/3)

11. Aşğı öldüren en önemli neden, sevgilin rakiplerine, başkalarına yakınlık göstermesidir:

Seni gördükçe rakib ile bir arada müdâm
Öldürür ne diyeyim gayret ile âr beni (G. 633/3)

12. Âşığın endişesi, kaygısı çok fazladır; o yüzden de çok feryât figan eder.
Başkaları sevgilisini düşte görür diye geceleri figân ederek halkı uyutmaz olur:

Seni düşde göreler diye Necâtî usanır
Halkı uyutmaz oluptur geceler efgânı (G. 612/6)

13. Aşğın en önemli ızdırabı, ayrılık acısıdır:

Hecr ile yaşıyor yerde gözüm gökde kalıdır
Ey yeri göğü yaradan Allah esirge. (G. 517/4)

14. Âşığın sevgiliye ulaşması, vuslata ermesi mümkün değildir:

Ka'bede kurban gibi ben kanımı ettim helâl
Ol harîm-i vaslını bana harâm etmiş yine (G. 556/3)

15. Âşık ne yaparsa yapsın sevgili bunun farkında değildir; o yine bildiğini yapar:

Ben senin yolunda cân verdim bana rahm etmedin
Böyle mi etmek gerek Şîrîn olan Ferhâd'ına.(G. 519/2)

16. Âşığa, sevgilinin "itim" demesi bile bir lutuftur; bu aşğa ilgi gösterdiğinin bir işaretidir:

Lutfdur yârin Necâtî'ye itimdir dediği
Adın anmaktır karıncaya Süleyman bahşişi (G. 605/6)

17. Âşığın en büyük tesellisi sevgilinin varlığıdır:

*Hep işim ağlamağ idi dildârım olmasa
Dünyâ bütün nem olur idi yârim olmasa (G.546/1)*

18. Âşık, ezelden beri âşıktır, o aşk pazarına yeni gelen biri değildir:

*Biz ezelden derdini cân ile alıp satmışız,
Şimdi geldik sanma bizi aşkının bâzârına (g 504/6)*

19. Âşık olmak, divâne olmak demek değildir:

*Âşıkam ben demesin kimse bana divâne
Bana divâne diyendir sanemâ divâne (G514/1)*

20. Âşığın tek isteği sevgilisi uğrunda ölmektir:

*Dostum âhir yolunda ölmek idi ahdimiz
Hamdülillah âşık-ı bîcâre yalan olmadı (G. 603/6)
Depelemek diler isen seni cânıdan seveni
Evvel öldür kerem eyle beni zinhâr beni (G. 633/2)*

Âşığın şanı, sevgilisine canını vermektir:

*Tan mı can verse kişi bir sevdiği canânına
Şimdi kıydı beğim âşık olanlar cânına (G.512/1)*

21. Âşığa can veren sevgilidir:

*Gerçi verir dilbere her kişi cân
Ey Necâtî sana dilber cân verir (G.71/7)*

22. Âşıkların hâinden ancak sevenler anlar:

*Âşıkların ne çektiğini anlamağ için
Allah edeydi bir güzele mübtelâ seni (G. 595/4)*

Sonuç

Sade ve anlaşılır bir Osmanlı Türkçesiyle eserler veren Necâtî Bey, halk ağzındaki söyleyişlere, atasözlerine, deyimlere ve mecazlı anlatımlara yer vererek Türk dilinin ve kültürünün şiirdeki en yüksek sedalı şairlerinden olmuştur.

Onun dili imparatorluk Türkçesinin ihtişamlı ve musikîli dilidir. Sesi ve cümle yapısıyla millî bir dilin, imparatorluğun mensup olduğu medeniyetin en önemli iki dili Arapça ve Farsça ile birlikte kullanımı, Necâtî Bey gibi kudretli şairlerin sayesinde mümkün olmuştur. Necati Bey, dili etkili kullanarak, Osmanlı Türkçesini "şiir dili" hâline getirmiş büyük bir şairdir.

Necâtî Bey'in şiirleri içerik olarak ise aşkla örülmüş, sevgiliyle dokunmuştur. Aşk en iyi şekilde ifade eden birkaç şairimizden biri olan Necâtî Bey'in aşka dair tasavvurları, duyuşları ve hayalleri, imgeleri onu muhteşem bir "aşk şairi" hâline getirmiştir. Aşk ve sevgiliye dair söylediği beyitlerin çok büyük çoğunluğu berceste niteleğindedir. O aşkı, sevgiliyi ve âşığı, en iyi anlayan, en iyi duyan, en iyi gören ve bunları en iyi duyuran şairlerden biri olmuştur..

Kaynaklar

Banarlı, Nihat Sami (1997), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Çavuşoğlu Mehmet (2001), *Necâî Bey Divanı'nın Tahlili*, Kitabevi Yay. , İstanbul.

Kabaklı, Ahmet (2002), *Türk Edebiyatı, C. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul.*

Komisyon (1985), *Büyük Türk Klasikleri, C. 2, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul.*

Solmaz, □ [HYPERLINK "http://kitap.antoloji.com/kisi.asp?CAS=204181"](http://kitap.antoloji.com/kisi.asp?CAS=204181) □ Süleyman □ (2005), *Necati Bey*

Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, □ [HYPERLINK "http://kitap.antoloji.com/yayinevi.asp?PUB=12671"](http://kitap.antoloji.com/yayinevi.asp?PUB=12671) □ Akçağ Yayınları □, Ankara

Tarlan, Ali Nihat (1992), *Necâî Beg Divanı*, Akçağ yay., Ankara